

י. ל. פרץ.

מאת נ. סיקילוב.

I.

די כארבעים שנה - האמנם כבר עברו ארבעים שנה? -
 נפגשי שני "צעירים משכילים" בן קראסינסקי בורישא. דיתה
 שם חבור של משכילים שכבר באו בימים, דית שם ספסל
 של דשכרי, כן שישפיר יכביש ל' קים - ישב, ומי שלא
 הספיק - עמד. דישחד היתר - אפיקורסות מעורבת עם
 א"צות; דלשון - יחידית מעורבת במלים גרמניות שאילות
 מספר שלה, הינה וברנה, דיר שם שמואל ריטוואנד -
 גושלם' ליבט אריכים, אבר מרדן מס"ס ב לערו דשיפע
 שנבר דחיל מכסך נידג חיבה בדבורי ובתניעותיו - ורישאי
 עיקרי, מכת מדישו על מילי אטינגר, אבר נתסקר
 קצת נרוש", צמר דריו [redacted]; דיר שם איש שקראו
 לו וייצרג - כמדומה עירך דין "פרי". ליטאי קצת, בעל
 שיה ג'ותר מסשי וית' מסירי משאר בני דחבורה; הית שם
 איש שקראו לו דיכאן צלינדק בראשי ומשקפים על עיני,
 השכלתו חתח בחינת וייא, ודיד מלבר גרמנית בסגנון
 ה, Presse, הישנה שיה קורא בתמידית אצל גינאז ברוצב
 טווייסק, ודיד פא ישי מיטם, מלא ונדוש בבטנים גרמנים-
 חיים; הית שם צעיר אחד, שקראו לו היילפרין ושהיה מבין
 את עצמו לבחינה גימנסיות, עכשי דיו קוראם לו: אקסטין.
 לפעמים הית בא שמו עם א. ש. שפיין, שכבר דית או וואה-
 ציטבון כופק, וידע את דינה בעל פה.

לא דרוק משם דמי שתי נקודות מרכז של דשכל- עברית:
 אליעזר יצחק שמירא ברוחב סוף, יאסקר, יארהם צווייבאן
 בנאלווקי, חלק שני, חנותי של אליעזר יצחק שטיינר ליתח.

מעין אקדמי; זו של צוקרמאן - מעין מד שכ"דאים סצסיה.
 המסדת, דחוקר, דקלאסיציזמים (ש"ש, "דמנד") דיו
 אצל שפירא; דשאפת, המרודת, דחוש - אצל סיכני של
 סמלנסקי, שבא מאשמונת לוורשד וקטה שביתח בסגד של
 הצ' גדולה בנאלווקי. חזו עוד שלישי: ר' נחמיה טשרטביץ;
 אבר זה היה טיכב-מדלך, משום מעורב של מופר ספרים
 ומשכ-לקצת ומחבר בעצמו.

בן דר"יז דאיר, שהו משגשית גם מעין בירוות ומעין
 כלופים למשכילים מערי "מדינה, לצורים מחפשי שיעורים
 עברים, למחברים עברים זקנם שהי באים לחזר עם ספרים
 ולכתוב אח"כ, מכתבי מסע מוורשד", ולאברכים קני ספרי
 "שכלר ולקנדיטים של ס-רות - הית יין דקראסינסקי גן
 ערן דתחתון, וכשהוד נער משכיל מדמדינה בא, וראה שם
 על ספסל אתר את ריטוואנד ואת וויינברג ואת דובמאן, ושמע
 שם במשך שעת ותר ממת שיכול לשמוע בעירו במשך חודש-
 הית לו עלית נשמד ויניקר די ספיקו לזמן איך; ומה גם
 כשרמול דיר גרם, שאיזה מסורסם הית בא, ודמשכילים הית
 מביאים אירי שמו, יאתח בא ורואה את גאטלובר בבסות
 ובעצמו, את משר אהרן שאצקם בכבודו ובעצמו - או מוורשד
 עצמי, אותם דניזלים, שלא דין מטיילים הרבת, למשלה,
 גבריאלי יודיל (ליכטנבלד), שדיד עזב דק לפעמים, ותפשו בו
 ודקיפיהו, אי - מרדכי'י פראדליך, מי שהית מחסדי קוצק,
 ואח"כ חיבר את "המדרין", או אלה שכבר הו על "דייטשים"
 גמורים, כמו: פלמן, בעל ד"איראעליטא", או בשנודמן
 לפעמים משה אהרן צילקוב לאית' כנוסיה!

בערב אחד של קיץ-תרל"ז אי תרל"ז-נמשעו שם, כאמיר,
 שני צעירים-אחד כבי צפיר, יאיר כמעט עוד ילד, נודרו לבוא
 למען מציא מלים על דספסל ידולה, אחד, והוא הבכור, הית
 עושה צינים קטנים לנגרן על כרמיני ניר, השני, והוא

דצעיר, דיה מתבונן אריו ורואה מה הוא כותב, ואת היתר
 קידם לביאת חמת דרוקיע לפאת מערב תיה טכול בודרי ודי.
 מרצע לרנע נתגברח האדמימות העמקת, עבים אומדמים שמו
 סתי לשמש, שני דצעירים - פתבלו כלפי מעלה; צריכת חיות
 חמד להתבקע מתוך דעכים, אבר לא יכלת הצעיר-הכותב
 רשם על כרטסו; העגנים דאלה מתאדמים בכחלת מפני
 שדרתן שלרן דילך ובא - השמש... והצעיר-דילד העיר;
 כן, די דיא הבינה, אבר אך לרנע אחי, פי חפר כפר, תך
 כדי דבור, רפסו העגנים צרופים - הלנה חמאתך, משודר!

שני הצעירים האלי היו: פרץ - ואני.
 פרץ דיה או, בבת אחת, גם ילד דשעשועים", גם
 ד"ילד דנורא' על איתר חברת משכילים, חיל אימנים; ראשו
 נפלא, ותיך כדי דבור; "פרא אדם"; אבר דינ אמרים, סירא
 אדם' לא בודקפיר ובכונר של גנות, פי אם דרך חגיבות, כמל
 שאימנים לפעמים על עיניו, שהיא משוגע קצת, לא לננות,
 פי אם לקיים בכר תוקף, שדוא פאמת עיניו, מסני שעיעיו
 צריך להיות משוגע קצת.

ואת דיתר תקופתו של פרץ, כשיחת חתנו על גבולות
 יודיל ליכטנבלד, קשת דית לעיר פרימן - צריך יודיל מתאים
 מוורק שני בניא הללה גבריאלי יודיל ליכטנבלד הית גם הוא
 יליד המוקנות דרם, יליד עיר קטנה ונתוסך פתבל ליבלין;
 אפסא, ריא בא לפני שנים רבות לוורשד גם דיא כשיאק,
 פלומד מעצמו, אף הוא היה בעל נפש חמה, פתרגשת; אף
 בקרבו רעזו התקדדים של אאים חיים לתמימים והשועמים
 של דקליט דיהודיית דעתיקות; אף ממנו נול מקור זמרה
 וחריד, יחד עם פקוחת דיתולר, אף הוא יבול היה להנות
 למשורר גדול, ליא פור את כשיזנותיו - לבלשנות, לספרות,
 לתלמוד, להגדסה ולדיעות המשפטים, אומרים עליהם על
 הלימודים מעצמם, שאין משאתם פחוריה, ושאינה עטוקת כל-

צ"כ, כי אם שט"ד, מדיקעת ומדידות על פני ענינים שונים.
 אולי נתכן דדבר דות בטגע אל רבים אשר חפצו ללמוד,
 ולא למדו, אשר פתחו ולא סיימו, או אשר חשבו לצאת
 בכשרינם בעלמא ידי חובת עבודה, בין דלימודים-מעצמם
 כאמת, בדור הישן, נמצאי מלימודים, לא רק מאדורים
 ועמקים, אך גם דייקים זנקדנים ייתר מחניכי דאסכולה, איד
 מאלה דית ליכטנבלד, רק הצריך דנעים והבדיר שהיה בו
 דיי מתתיק את דיני הלמדנות; בלעדי זה היה כאמת מרדנה
 פאיש אשר למד ושמש שנים רבות בתלמוד, ובלי בני-ס-
 סיינציד פרייסמן זמן ורעיל, גם דיראן גם וירני" דיו שגורים
 בפיי, ודיתה לנ ידעה דנינה בפרינות יבצ'פתי, יתר על
 כל אלה הית די יודיל סקה, נעים רמוג, ענות, מתריצין אמן
 מטפעי, גם דיא לא היר יודיל בעלי-בית, שדיך נישא חת
 בית שחזו יום יום את תיק דטלית עם תחסיין ורלך לביתו,
 או אשר יתבוש את הא צמחנת דגבורה לראשי דרלך לנ,
 דרך נשים מקינה - גם הוא דיד מטפעי בן-צירין דילק על
 נאמיים, מרש מן דעבור, קנינים-קצת, או כמל-שירי
 אומרים; "שטייער", אלא שהוקן ונה נשקט מעט, בנעירו
 נלפעמים גם אחרי כן - היה כותב לא רק שנים פשוטים אך
 גם - בלחרי יד, פני שלא ליצוא את דגייל חלק ג' יודיל
 ענבים נפלאים, ועסא היה לפעמים פתרות צורים בחברו אפי
 גיפחת של דעל מת וריסס ורק, צריך חלה פי שרודד ליבין
 כאמת את תכונות נפשות דסופרים ודישודדים הדודים -
 להגיד את אותי דטמס של איש כליכטנבלד, או של איש
 כנשעילי שפירא, שרד גם הוא יליד אפסא, אלו דיר לט
 דבע לסיני קודר, הייר משיב את האנשים האלה בו, ואת
 היתח-Boh mi חידית דעיקרת: מקצתם יל מתפנים
 כמלמדים, מקצתם כנצמחים לזידיספירדנציה, ומקצתם לא היו
 מתפרגנים כלל. (עוד יבוא).

י. ל. פרץ.

סמך נ. סוקולוב.

(המשך.)

ואני מאמין, שיש איוה הן-מקום, וכשאני עומד על עמרי
 י. ל. פרץ, מחשבותי עפה-שבה, כצמר אל קנה, אל אגון
 הערים הקטנות, שמעם באי לינסטפלד ונטע'לי שפידא.
 וישיין! זו היתה עיר מיוחדת במינה, היו שם יהודים פקחים
 על-זים; היו שם משפילים, שעל אדותיהם מספרים מופתים
 על רביי התפירים; משם היה זה מכבר מוצאו של ר' דוד
 פרץ, חברו של מגדלסין, משם יצא אייכנבוים, שם היה
 פרץ, מלמד בבית הגביר גרנליץ, שם היו הגיליבטרים
 האלמברזים; בשורתה, רוח דהשכלה הפולנית על המדינה,
 וא משם פוזנים אל ה" העיתון דברים מצוינים,
 שמהסתחה הנועת ישנם היהודים בבמרים במולין, יסרו שם,

סמך לעיי, קלונית יהודית, ופייבל שיפור היה מתאר במליצותיו
 העברות את החורש המצל ואת ראשי הבכאים, שם, בואמושיין,
 יכול היית לסטע בני אדם בשאק, שהיו מדברים בתרזוים;
 היו שם מלים יפות מורחות באויר, היתה שם איתה הרוח
 הצמנית המנשבת על כנרו של המשורר והמניעה את מיתריו.
 כלום אני יודע, אם כבר התחקה מי שיש לו הרגשה דקה-לשעם
 מפותח בידעת לשון על שינויי דלשון היהודית המדוברת,
 בניגע לנווני-סגנונה השונים בגלילות שונים שבמולין, לא הרבה
 בליתי בואמושיין, אבל ידעתי אנשים רבים מילידיה, והיה לי
 הרבה שיח ושינו עמהם, היה בסגנונם היהודי איזה לח ועדנה,
 איזה ברק-וזהר מיוחד, לא כניתי בשם את צדדבזים, שבא גם
 הוא מואמושיין, אינני מיהם גזו אינה כשרון ספרותי הראוי
 להתכבד, אבל בתור עסקן צבדי וגם ספרותי היה גם זה לא
 מאלה "אמה מוצא על בל צעד בשוק, הנה, למשל, אינני יכול
 לצייר בדמיוני, שיבוא אייז מעיר מלאוה-לאדיסה ויסד שם שני

עתונים חדשים, לא משים-שמלאוה הוא עיר קטנה; פייטרקוב
 היא גדולה הימנה, ואינני יכול לצייר לי אף איש מעיר זו שיבוא
 לאודיסה ויסד שם שני עתונים, אבל יכול אני לצייר לי זאת
 באיש שבא מואמושיין, ובזאת יכול אני לצייר לעצמי איש
 שבא מ אמושיין ויסד את ה"קול מבשר" היהודית, וצדדבזים
 זה, שדיה אדם זה, ואם לא נ' כשרון מצויין, עכ"פ מפנים
 מצויין מאד, דיה בנו של יהודי ואמישציר-מאותם סבי דבי
 אתינא, שהיו גדולים באמת, זה היה איש עניו ונחת ומכליל
 המדעים, דוגמת חיים ד"ק האטרי, שמעתי על אדותיו -
 מפי דמטח אלטברג ומפי המנחם ליאון פרנליץ - שיחית
 בטעם יין ישן, פתגמים באיזה - אם רשות לומר כך - ורנן
 קלאסי, שדוגמתו לא שמעתי במקום אחר, אין כאן המקום
 לפרוט את הסבות, כשיתן ה' לכתוב ע"ד פולין, ע"ד פולין זה
 שנפשי קשורה בה כל כך: פולין של עריו הקטנות, פולין
 של השליאכטא הישנה, נע ישישים שלהם, ושל למדנינו

ומשכיליני, אראלים וישישים שלנו, או אנא, מה היה הדבר
 המיוחד של ואמושיין, ומה - של פולין, ועוד, אין לך בעולם
 דבר שאין לו סבה יש סבת מדינית, כלכלית וכו',
 שאין ספרות תותם צד בחיי היהודים בעצמם, אך מקופץ בחיים
 הפליליים, אבל תהינה הסבות מה שתהינה, עבודה איננה זהה
 ממקומה: הגשמה הגדולה של ואמושיין נוסדה גם במרץ.
 אינני אומר זאת בשביל לקיים את מצונו של מן, למצוא
 בתנאי הסביבה של כל כשרון את יסודי התפתחותו ונטייתו
 ועוגיו; אני אומר זאת בלי שום שייכות לאיוו עיקרים ופלילים
 של בקרית; דנני אומר זאת, יען כי לצי אומר לי משה מן
 הרגע הראשון אשר בו ראיתי את פרץ מולם באביב החיים.
 ביפי זזהר הגעריים.
 כשאנו מתבוננים אל המשורר הזה, נצו בגיליים לראות
 אותו סתור איש מיוחד מאד במיע ומצויין מאד בתוכה
 מ. ק. ו. ת. לפיכך אנו נבשלים בהעלמת צין מן הפקודות

אשר משם נבעת לביכור, מקוריותו זה בנוגע אל שאלת
 מקוריות ואי-מקוריות, יש בלכור גדול של דעות. המקוריות,
 אם נבין אותה באמת, פירושה: היות יחיד ובודד ופירוש, יכול
 אני לצייר לי אחד קדוש, סגור בתדרו, חי עפ"י גנוח ונשיותי,
 בודד, מקורי! לי אני נראתה תמיד התביעה שתובעים מאת
 סופר או משורר להיות מקורי בהחלט, כתביעה אי-צבדית.
 מקוריות מוחלטת, כלומר, אי-צבדית, אנו רואים רק - או אצל
 קדוש, או אצל אנהייםמן. אנשים שמענים נובע בספרות היו
 תמיד אנשי צבור, אמילן בשמרשו מן הצבור, הין תמיד מוקפים
 איזה מנהג, אמילן בשחשכו את עצמם כיתודים ברשות הרבים,
 היו תמיד הולכים ומסיימים על מה שקדם להם, ממשיכים
 מה שאחרים התחילו, מביעים בהבנה חדשה מה שאחרים כבר
 הביעו. אין לך דבר חדש בהחלט, והמקוריות המוחלטת היא
 ברוחא שבבדחנות, דאילנות אינם מוציאים בכל שנה פירות של
 תבנית אחת; לא! אתם המירות בעצמם, באותה התבנית
 המדויקת, צומחים והולכים משנה לשנה, העיקר - הרעננות,
 היותי, שלמות האורה והתוכן.

ישנם סופרים ומשוררים, אשר לא בנקל נמצא את אלה
 שקדמו להם. אם היות אחד, שהשמעתו של סופר ממורסם מאד
 גרה עליו, נקל למצוא מקורו; אם שהשמעה, להפך, באה

ממקומות לא ממורסמים, בקיאות יתרה דרושה כדי למצוא
 אחיה. אצל פריץ לא נקל לעמוד על האבות. מקורו העיקרי
 איננו מסים כל כך; הרי הוא ואמושיץ, לא רבים יודעים מה
 שנכתב, מה שהישר ומה שסופר בואמושיץ - מקודם, פריץ
 הוא מסיים הקיפה ידועה, הרי זה כבעל קומה גבוהה,
 שקומתו מכסה את כל אלה העומדים מאחוריו, ויתר על זה
 קשה לעמוד על המקורות עד מטעם אחר: פריץ מוזג את
 החמר הישן בימי כל כך חדש ומחדש, עד כדי שנוי התבנית,
 מי יודע עוד את הד"ר אטינגר הואמשיצי, בעל המשלים
 וה"סערקעלע"? אינני יודע סגנון יהודי של אותה פשטות
 תמימה, של איתת הכיבות ומתיקות, של אותה קלות ופקחות
 ונעימות, של איתת עממיות אמתית - שיש אצל אטינגר, זה
 לי סוד, בשבילי שהוא פשוט כל כך, אין אתה מוצא סוג
 כדברים עשויים מורכבים ומשורבבים; מכין שאתה יודע את
 חלקי הרכבתם, אתה יודע ג"כ, פחות או יותר, כיצד עניינם
 אהם. אבל בדבר דפשוט - אין אתה יודע, כיצד הוא נעשה,
 ועל כן הוא סוד, כיצד לחשו לו לאטינגר, הכרובים הסמים מן
 העין של חריריאהם, של התנות צשל בחוב גיהודים את אותן
 השיחות, אשר בהן נמצאה תמצית כל מה שמדברים בעשבים -
 זה הוא סוד; כיצד אדם מתקף את לפונטין, את בראנות,

את קראפיצקי, כמעט כל מלה ומלה שאולה, זרה, נעתקת,
 ובכל זאת על כל מלה ומלה ליכר חיתם העצמית היהודית -
 זה הוא סוד, כלומר, ניצויץ טבעי, הגד אלהים, כשרין, לאטינגר
 זה לא היה, כישא רב, אשרי מי שמפליג בים הספרות באניה
 קלה, ואיננו טוען כבודת יתרה, מעט משקל, מעט צידה, המפרש
 מנסתף, ורוח מצויה מסייעת, יצא בשלום ונגנס בשלום.

זה לא היה עוד סופר; זה היה כתב כלאחד יד, היה
 הידך ומבקר חללים, היה זורק ניצוצות, פה תלה מרגלית,
 ושם - שיפה של מדה, ומדי עברו ברחוב, היה סיגע בצדדכונים
 או ברייפמאן או בישראל אלעזר מינץ, ועמו הזיקים החדשים
 של שירה והומור, של משל ושירה, עד שהאוויר מזומז מדם,
 ממנו עד פריץ רב הדרך מאד; אבל ההקדמות וההכנות של
 פריץ הואמשיצי, בלי כל ססק מצויות אצלו ואצל כל בני
 התבורה.

כי היה מפויל לו באהג שוק - פריץ הוקן, אביו של
 יצחק ליבוש, יהודי משבט ואמושיץ, יהודי לא-עשיר, יהודי
 לא עמוס בלגודים יתרים, אבל יהודי חי וקל ושמת תמיד,
 יהודי רענן, חם, בעל ברמת דעות זמנתיים יוצאים מעט מן
 הכלל, יהודי עפ"י הניסת הישן עם קירטוב של מעשיל, ומדבר
 את אותו הודען הרשן ומעורב בין הגריות, האתני צמת

הצעיר, אשר גם הוא, ולמה והנה והלם עוד לפני בוא
 לזרשה.

מדוע האתר הקשר בינו ובין נבדיל יודי? אי לי יען
 כי הין במקצת בעלי תבונות שוות, אבל - וכן ילדה, מרגות
 שהיה מקצתו משורה, ומשורר גמור שלא היה מהגדם כלל,
 התחיל פריץ כבר אז, בגסיונתו נגסים, במנטן שדיה שלל,
 התחיל בעבדית, איזה שיר צו שני שירים ב"ד שער" - סגורסוק,
 ממטיון - איזי מתולוגיה יהודית, אך לא על זה נוסדי הדברים
 שהיו משכילי העת והיא משיחים על דבר פריץ, זה היה ג"כ
 כלאוד יע? הדמים, לא הדמים, המסל ממני - לא יד-עיקר.
 העיקר, כי זה הוא מיה טוב מאד, אבל אינו חזק. יסר היה
 את מדה הרתמחה - כמו שהיו אימרים, זה יסר הד-ל-זות
 לאיש - חבל, שפרש מאת הוקן, ואודבים אחת - הגר שוב
 לב סתוה-אבל - סוער, בוער - את, אלו אשתי הית
 להשקיפו! - עדיין לא ידעו המשכילים דים פריץ הין במסס
 כולתניה; לא ידעו, כי לב סוער וצוער צריך ומלכה להית
 סוער וצוער, ואין עשה דאין תבולה לשנתה.

(עיד-בוא)
 —◆◆◆—

לפי חשבוננו, ישב כחמש עשרה שנה בואמושיץ. בצלל לא הסתופפתי שם, אך את חיי ידעתי גם מפיו גם מפי אחרים. הוא היה שם לעורך דין פרטי, אחרי עמחו בנסיון. אולי איתו בחירת אומנות זו עוד משיפעתו של ליכטנפלד, אבל שני השמשים שונים שמישה אימנית זו לליכטנפלד הוקן בוויש-אלפריץ-דצעיד בואמושיץ, ליכטנפלד היה מומחה לדת גדול, לימד-מעצמו ומימחה שהיו נמלכים בו - **כאישושי** דונבלאט בימיו, כיוסף דונטאל אחרי כן, כהרש אדלברג שידעתי בילדותי בפלוצק. זה היה טפוס ברוב היודים. אנדרווי ווארף, דומיניק זילינסקי - אולי תרשישים של מדת הדין הורשאיות, הדבר הקשה - כך היו דבריות משיחין ברחוב היהודים - יבאו ל"קונפולטציד" עם אותו היהודי, שהיה עוד מאריך שולי בנרו, אם לא עד הכרעים, עכ"ל עד הברכים, מדרגה עוברת ובין השמשות, עם אותו ליכטנפלד, ואמנם ידע ליכטנפלד את ה"קארמים יורים" לא ידעת סארנס אנניברי סיטאי, אלא ידעת מתמיד בית-מדרשי, כאשר ידע הלמן את חשן המשפט. לא לכך נוצר פרץ, ולא לכך נתכונן. היה לעורך-דין פרטי, ונתערב בין חבריות התעסק, מרד, נכנס לפני ולפנים לתוך חי הרחוב, לתוך חנויות וחדרי מעון. בעיר הקטנה ההיא מצא עולם מלא, חנינות חגה ויאוש, גיל וחיל, נועם וועם, חדה ושעשועים, יום יום דין התנונים היהודים ובעלי המלאכות ונשירים ומסע עובדים **הדך חזי-מבוא**. יום יום היה כל עושר משלי העם וחודוץ ופגמוץ **פריש לסניז כאיז** פתוח; סבול סבל במשך ימים ושנים באחוז המעין הממכה - והוא איש אשר שא-רוח היה לו, איש אשר עמו היה כמפת דקסם אשר יגע באשכנים, תלוי רצוץ נפשות איש מן הדמון, לו מאה שנים ישמש בארצות דין, יאסף לו מעט דין ומעט גסיון במקצוע; אבל לאיש כפרץ חיות ואת חגנה רבת לוחה ליסוף עממי כביר סאב.

ויורך יפז את אניתו. אל תבקשי פרץ אחר! פרץ אחר היה מעיך וכתות, נקוד וברוד, טיב, כי ראינו את פרץ כמו שהוא, כי רק כמו שהוא - היה חויין נפלא ומשיח את הלב, אחר היה פרץ בשחחותו ובערבו, ישנם כיעד מיני עצים ומיני צמחים, שעליהם ונדטיים הם נתפס ב... חריץ כל ימנת רשנה, בין בימות החמה בין בימי ריש - לא רבים הם בני אדם באלה, אבל ישנם: הם חוקים מן דומן, חוקים מן העולם המכלה כל; דק המות יכל להם, אך לצע בחיים - אינם יכולים. אחד מן המעטים האלה היה פרץ. גפרדט, ינלך איש לדרבו, רבם יצעירים, נעים ומשוטטים. הלך הוא לואמושיץ, שב כאליכס לאיתקה שלו. חשב ככל אחד מאתנו - להשאר, להתכשר, להתקן עצמו ללמודים גבוהים - כי יודע ומה היה? התוסף נוסף על מחנות הרופאים שיד רופא אחר. אל נא נהיה לבעלי מניחים לספר-החיים! כך נדפס, ובלוח הטעיות אין משגיחים. שב פרץ לואמושיץ, רוח הטובת נחתו שמה, מעור מועדים איש אחיו לא ראינו, בלתי לעתים רחוקות מאד; שמחים היינו לשמועה באה מרחוק - וחי נבר, לא היתה חבה יתרה בינינו, לא רק בגלל כמה הברלי-המוג נהנתך, אך לא היתה בכלל מדה-הדבקות האישית לשנים רבות ובגדרגה אחת ממדינתו של פרץ. הוא היה איש רעים להתרועע, אך מנע קצת כנף ורכב על חוטמו דיו היה לזועוע, נקדל נקדלו מסכים לו בני הדר, בני היכלא, ואיש איש מהם חשוב חשב, כי פרץ כולו שלו, אבל הוא היה מחליף את אשר מסכים לו - כמולות דעורים, והוא הגליל הקבוע בתוכם, אמנם בכל אלה לא היה דקדיק עניות; עשיר היה פרץ בטבעו, רב החליפות והמעטים, אבל אחר, תמיד ראו רחמו דמון עשנותיו כצפרים עפות, תמיד מחשבות מחובבות בתי נפשו עפרו, כגוס רצות שפות, אלה באו האלה פתו.

אנחות הפיתים יאת צער האווב הנרים; יש מי שמרגיש בעד עצמו, ויש מי שמרגיש בעד הדור כולו, אף בעד דורות שעות לא נולדו, וזה הוא דמשורר. דתת לו לירץ התלדמות שאיננה עיממת, הו לו הניגים מלאי רגש, דמו וכל קרבו שועו, רעשו, תבעו, קבלו - אם היתה ואם לא היתה סבה מואץ; הסבלה ננת, בו; כבה היה ראיש; לא הלך לאם לאם דרכי בתבל דלו, הרחק מגדולות ונפלאות, לפני כבודו עמד וכל נתיבותיו שלום, אך בדעיש ורגו גמא ארץ, או דנטיה עף כבן רשף; כבה היה ראיש, הוא היה לפעמים מלא עוז כאלף כלי תותח, שצף קצף, רעם גנחם, בלחות שאול יחתחי תפתה ובעותי לילי, לפת השק, יקוד איש ארבים, ולפעמים רב הן רב קסם כומיות ילד, אך תפל ומורגל לא היה אף פתקופד אחת של ימי חיו, משעמם ויובש-ימי ותיל לא היה אף רגע אחד ברגעי היותו הריחנית. כבקר אשר ירקת לו את דבקירת על פי סממנים בסבמני הקשירת, רקוח ושקיל בכף, ערב ומוגו, עלול היה לשמט; פרץ יכול היה להנות למשורר עברי גדול עוד הרבה יותר, למשורר יחיד ומיוחד, אך למען עלות אל הר גרום-הרים זה, לא הספיק להצטייד ולהתאזר כל צרכו, הוא היה משורר עברי מצוין מאד, אך למען תהי העשרה הולמת, הרישה עבדת-בבת-מאד, צריך להתמיד ולאסוף ולכנס ולהקפיד ריבה מקצעות ולמיצול בכל מכמני רשפה; ואם יהי המבקר הזה גם בחינת מלמד ומגיד מישורים, עלול הוא לאמר עוד; תבל על אשר לא צמצם פרץ את שכינתו בשפה העברית, ויתן רוב חילו לשפת היהודית; או: צי לט, כי היה פרץ ממושך וממורט אל ארבע תוחות השמים, משורר והוגה, חזה ומספר, ועוד ועוד. אבל - ככה היה האיש, ריק כסה יכול היה להיות נאמן לעצמו, ו-כמו שאומר שקספיר - רב החובל של נפשו, נרג

י. ל. פרץ.
מאת נ. סוקילוב.
II.
תייתי כבי או את פרץ דייה-הכל, בכל סניחותיו ותמונתו, אוחת קינה לא נעירד; שרשיין כבי או יחד בו נפגשו-על גל שאבכי, אחד באוד ננשו, ועיד דכל היה בלול יחד כמו בסר נסיד, עפר לא מיצק, מים לא נולה, כחפרת שלא נגע בה ערקר, מעין חתם, רק גידי ורב נוצצו למראה עין הודרת, וגמפים כאילי של ניאי, אבל וי כבר היה פרץ, כבר עסי רעזניו בשרפים, לא יגעו, לא יעפי, כבר בעים היה יועם ועם, כבר ברוקים חציו, ומכטיו דויותם, כבר נפשו דורכת עיו, גשואסת, גכססת, ודמו כבוק רציו ושוב בקרבו, מה היה או פרץ? לא חיבש בית דמדיש ולא עליו לפי משפט הימים הרם, ואף לא משכיל מצוין; ידיעותו היו מלוא הכף, קרא מעט ושעה מעט מן דמעט, לא שקד על ספרים, אף לא ראה הרבה בחיים, לא חלק לו בדקדיק - ואו חק למשכיל היה לדעת דקדוק - ותלמד במעט לא למד, גם בלה לא בלה ומנן ללמך שמות שינות ולקרא ספרים הרבה - אבל הוא היה יקר דמתת, הוא היה - שרף, לפיד אש מתלקחת ושיהבת-ית, הוא היה איש, אשר אלדים אהבו ובנית השיר נשקודו, הוא היה אדם מרגיש, כן! אולי זאת היא המצינית שבמגולות, אולי זה הוא דתם התכנית של נפש נפלאה, אדם מרגיש! רבי ישנו אדם שאיננו מרגיש? אמנם דומה הדבר למי שאומר: סלוני מרמ על פי נבל, או פלוני מתאר בשרד - ולא אמר בלום, ראשי-דבר: איך סלוני מרמ על פי נבל, ואיך הוא מתאר, הכל מרגישים, אבל לא דכף מרגישים באופן אחר, יש מי שמרגיש את ועוועי קיבתו, יש מי שמרגיש גם את

היתה פריץ בתקופה ההיא בואמישין כבר כמשפטי כל הימים - מתעסק, מבייק, מתלמד, לא נשא נפשו אל שבת, לא דאג לאתירתו, לא נזר ולא סרוש מן החיים; לדפן, איב חיים, עליה מצחק, מתענג, אבל לא קובץ על יד, לא ארוב ידן ולא מחשב השבונות. במעור אהלן שם כבר היה לו בית ועד, היה מקדיש קדומו ומביאם תחת צל קורתו, ולא אצל מהם כל אשר שאלו, נמלאת היתה אהבתו לעובר אורח והלך, פחו אכלו אבונים, יעורמים לבשו לבושו, לא דרך צדקה וחננות נדבן, כי אם דרך חירות, יש - מל, בדליכא - שאני, יותר שדות זה בעל בית, היה אמן, היה בעין ספידנט וקן; לא היה חסיד, אבל נשמנו דיתה גלגל חסידים הראשונים: חיים, יגש, דתפעלות וחבראי; וכנהג, בורח שמש עני רבים היו אורביו, וכביא דשמש לא נמצאו עקבותיהם. אבל פריץ היה איש אשר ראשו לא כפף יגבו לא שח נרבלו לא כשלי, ואמנם ריא היה יתה מעורק-דן פירטו איב לכל, מננים ארחים, משפיע שפע וחסד, רב פעלים מקבצאל של סקירות חי דעם, מאין ימקשוב לשיחתן של ברית. הוא גם קרא, גם למד, יש והוא כותב אלי לשלוח אליו את מיצקביש, דמים פאיר, ניש והוא מבקש ממני את נרץ. הוא קרא או הרבה בספרות הרוסית ובספרות הפילנת, הסיציליית לקרה את רבו, יגום מי שיאמר, כי זה היה סוציאליסטן מאישיש ממיסר עד הפסות, ודבאי הוא ג"כ לאמר, כי היו לו דעת דיקלית כמסמנות נפיעים. הנדיקליות שבי, יותר שהיתה שישה, דיתר נפיה, גיתר שריתת תיה שלמה, היתה התחמסת והועת אר יבריות ררענינים, אבל בלי צל עומא אמשר לאמר, כי לפי מזג דיה תמיד עמנו יחשני, דיה תסד מזהה וסירי ישנא כל גיין ריש, כל שלטון ועבודת, כל נלית ונפתל, כל שבט הניגש, יארבתו היתה גדולה תמיד לכל מה שהיא נלחין יחנק.

היתה בי לא רק נפיה אל דאמת; זאת היתה בו תאיה ובעין קנאות. אם קינסדוטיבזת היא, לא דק כפירוש המלה: שמד כל דבר ישן, אך גם כפירוש הענין: דיות שבע רצון, שמות בחלק, היצק במיניו - בסרץ לא היה אף זיק של מדה זו, יודעתי אני, כי היה פריץ כותב כבר בואמישין, כתב לי מכתמים שנינים, שדיו עוברים מיד ליד, וגורמים לו לפעמים הרמחקאות עם דפקידים; אבל כתב גם שירים, והם סגורים הותם צר, או במסרים לחבירה קמנת מאיתן דקדלות שרזה פריץ סקדיל בבית, לפעמים גם לקרוא סרקים, וחשבתי אני על דבר פריץ לפני שלשים שנה, בהכני את "האסיף", היו או בינינו אך מעטים, אשר נכרו עיד את פריץ; שמו לא בער מרחוק, בספיות דעברית לא נידעו עקבותיו, וספרות יהודית כמעט לא היתה אי, דתביית הראשונה התפודת, וברואל יודיל מת בעוננו, בדיוננס, ביי ספירו וכחבי, בעלית קיר קמנה בחצרו של קאשר אי של תלדי... בספית הרל פריק חדש: לאימורת, סגנין הרש, ספרים רבים, ולא כמאז - קול דמולת דקת כהמית שבלת נרה, אך איה קול עית נכודה, כמדויגני, ש"האסיף" ראשון היה לכל עצמה של הגיעה זי, דצלחחו עיררה, מחקים, וגם הם הצליחו, זאת דיתה ל פ ג י דעלונים הוומיים, וזאת היתה סלית דרך להם.

עברו ע"י שנים, ואני כתיב ומורו את פריץ ובאחת הימים היא שולת לי צרות כתבים: "הא לך ילדי רעילת, שעשיני יגא, אם טיבים בעיניך - דדסיסס, ילא - דקריבם למלך ושרשם חיים, וורה אפרם כאמר העל!" אינני זוכר את המלים, אבל בקרייב, היה זה חובן מכתבו אלי, הוא שלח לי או את ש"י, "דע" דקמנה". אחת מתיצאית אבו, ואני הכרתי את פריץ, דבתי או עם חברי, דנתי אורתי נן עם פנינים - לא טעמי בשיר ההוא את אשר טעמתי אני, אולי היתה זאת

דרגשתי, יען לי אני ידעתי את פריץ מכנה, או אולי יען כי אני יודע את דעיר דקמנה היהודית הפילנת, יען כי היא חיה בי עוד עתה ועיר לא חדלה מתת לי את מזקרי, אני ראיתי בשיר דהוא ובשאר שירי פריץ שנודפסו ב"האסיף" את כל דרית דיהמד דמוחד של סגנין ליסר צי מאו ועד עתה.

אינני מתפאר, שהייתי אני השכחי המעורר את שהרו - ישנם הרנגולים שהושבים, שהחיה עולה בבוקר בבוקר כדי לשמוע את קריאתם - אבל מציין אני, לזכרון, עובדה כמשוטה כמשמעי, כי פריץ נכנס אל הספרות העברית - לי אני בהכרתי השלמה, לאחרים - בחשאי (כלי אשר התכינו או - ב"האסיף".

כשאני רואה איך נוסע דורי דלאה דלאה, מחנים מתנים עוברים לנגד עיני, אנשים חיים - ולהקות רפאים, ודנה גם זה בתים! - את, נבליגה!

עברו עיד שנים לא רבות, ופריץ בא לירישה, צר היה לו דמקים, וכבר אירנו לו הימים בואמישין, היו גם סכסוכים ומכשילים. ססני כבר סמנ לתוכו כל מה שיאמושיץ יכלת לתת לו, מלא היה ברמון "סאלק-קאר" יהודי, ארית ידייית, דעתייהדים דיהודיים, ימלא כים שירה, דאת, איך לדמ, איך סעל, איך הכביד יסרו אשר בשל על הענק, איך צני, מלאו ענבי יאשכול! דוא כתוב כתב עברית, כתב גם עברית נמלאת, אך אם גם לכש בה בגווי חמש, לא יכול היה לרזופיע בה כצבו יפעת מלך, החקיינים יכוונת, לאחך מעשה, את דמעשה אל שיפת קבועה, לאמר: זאת שמה לאומית, גמרץ היה לאומי כמובן אחר, אמנם כל החקירות והשימות האלה נוספו אחרי נן, ועוד יש להסיף עליהן ועוד יסיפו עליהן, אבל בעצם ובאשנות, הסכה דיתה, בלי כוונת ופלאילים, משוטה מאד, לא יכול היה פריץ להיות בעברית מה שהיה ביהודית, הרבוש

הכבר של דעת-חיי-העם, דאיצי הבלום של השקמות, סקירות קריצות, שלפעמים כמלה אחת, כמו בדבר נחש, קסס ימלא דן מגלות עולמות כמיסים, התמימות והמבעיות, יבלחית אמצעות של שפת דחיים - אלי צריכים היו להתבטא בכל גוונדים ומתחילים דדקים מן דיקים בעברית, אוי דרוש הית לזה גאון פדנאנים בעברית, וגם או דיו דביים של תרומ, אמת הוא מה שאימרים: דסיפי הגדול יותר שדיא ליקח - הלשון, הוא ניתן לה, ואלי היה גם פריץ נותן לה הרבה יותר משנתן, אלו עבר בר, אבל - כל הגונו, כל הכנתו ביאמישיץ, כל אופן עבודתו דאימפולסיבית - גרמו לזה, שהיא הית בעיקרו לסוסר גדול ביהודית, יספל לו - סופר ומשיר, גם בעברית.

לזה סייע גם מזוג, אהוב איב לחות בין חברות, להות מצקף קדל גדיל, הדתלדנית הקביעה שהיתה בי צריכה דיתה לגלי חום חורה, העברית דיתה לי אצילית יבודה בייית; לא יכול היה לפירוש בה את הנפיו ההבנות, לא הרגיש בה את אחת הדכיה של פיעל ונפעל עם רבנות עם, שרית מריש מדו כתב ושרי מאל"י בדיקית, זה היה עולמו וחלדי שלג האגדה המקומית הואמישצית רחבה, נסכה, התחבק קצית ארץ ורעיוניתיה נפיצו על ארבעת קצי היצירה ותכלי מדינים איך קץ, אבל זה היה פריץ נדכנה ככה ולא אחרת יטרל הית להיית.

מן היום הראשון אשר בו נפגשנו, אירי דפסכה אריבך בירשות, לא היה לי כל ספק, כי סגן יהיה לטייב דיתה, ליהב ומחדש, אך בשפה יחובת ובמקצוע של חיי הדעה, וכי בעברית יעל ללא ספקן איך נמצאות.

(עוד יביא)

י. ל. פ. ר. ז.

מאת נ. סוכילוב.

IV.

אני זכור באחד דימי, ימי נילוד ואני רכננו אל איו
 ש - אשוק, אל ליבי קרנג'ר, שדר לא הרחק ממני
 ברחוב מאריאנסק קן טווארד בביתו שלי, ליבי היה טפס
 lowiek gn'ny עם תעריבת גבאי מדור יישן -
 לא ימדן לא נגל, לא נאור, בעל-בית פה, איתן קפדן-
 קצת נראה כקטן, כנודג שירד, אבל בעקרו איש טוב
 ומסור לעניני דצני גביר! היה מדבי פילנית עם שניאית,
 אבל בבטחון גדול בעצמי, וכשריד מדבר יהודית, ואת דיתה
 יהודית של וורט, רבית, כקיימת ונגון מקומי. היא דיד
 פטרייט גדול, לאי דוקא פגרוט במובן הפולני, אבל
 פטרויט במובן של תים - אין יך בעולם אלא וורשה,
 ובורשי עצמת - רק אנשים שזוא דיה מביד; אפילו
 פראנא כבי ית' בגינו גרית-דרגא, מי שמעבר לנשר איננו
 כשר בתכלית כשרי, כשצענו לפנינו סנדיטורר חדשה וי,
 דיתה שאלתו יראנית 'czy tutejszy'; (ידוא
 מאנשי דמקים?), ואני אז צעתי, ודציתי לפניו תאדיות
 שלי, שלעיקרא דדיא אין נפקא מינה אם tutejszy
 או לא, tutejszy אבל היתי כוויק אבן למרקוליס, או
 כוורק עדשים לבית, כל זמן שדברנו פולנית, אי אפשר
 צדי למציא פחד הישר בשבילו, אבל - הגישו חמין ומיגרות
 "פראנקיס", ונעשתה דיטקה אינטימית, ומעט מעט נכנסה
 דישנא דאמא לתוך השיתה, ואז נתמתקו הדינים, ופרח לו
 הרפרינציפיון של "tutejszy", וליבר הבטות, שיתמוך
 פ'ר'נ'יות זו, זכשרבטית = אפשר היה לסמוך עליו.

ובכן נכנס פרץ לדור-דור, ואת דירתו עם דברתו
 אשת בריתו, שיתר מסורר לו וחיד רק בשבילו, ועם בנו
 יחידו לוציאן קבע סמיך לשם ברחוב צגלנאנה, והתחיל
 לשמש בכד נתו שהותי מנסיתו רק הציונימו. כאמור, היה
 פרץ פריד חרוץ מאד, לא מעשה אבטמטום, אבל הוא ידע
 גם לשם משמר, ויותר שרית מתמיד דיר הרוץ בעל תפס,
 ויד מיצא בכל פעם אופנים חדשים בשביל סדור דתעידות
 ודנמס, - משיים במיירות עבורתו את דסרן דטקידה
 דמסידרת, עד כי גרוסגליק "מוכיר דראשי שיא דית-בי
 דסידות יתר לנבי פרץ, דיד מסכים ואומר: "דכל בויעי
 תחת ידיו". טמישי כעורך דין פרטי מכבר עמד לו בכמה
 ידיעות וככמד נסיונות, דיא ידע את דשפר דריסית ידיעה
 דניגד. פילנית יתרד לא דיתה בו מכבר, לואמישיך יש בגדר
 ודגב תכונ-מי חרת: ואמישיך דיא בלי ספק עיר פולנית
 גמירי ועתיק, אבל דיודים שבי לא דיו סנייים ומסניגים
 כבני עיים אחרית שבפילין, ואמישיך דיא ציפיה פני וואלן
 מצד אחד וגלציד מצד שני וגלילות העים מצד שלישי.
 דיודים דואמישעים מטפס' דרשכלה ייו ייודים פולנים,
 אבל דיו יתר רחבים ויותר פתיחים כלפי כרינית אחרות
 שברייסה, אחי 64 היתר גם כואמישיך נמיד פולנית חיקר,
 אבל בדמשד דומן הלכת דליך ורפי, דתפלנית כוו ששלטה,
 למשל, בורשר, בשנות 70-80 בין הייודים דעיקריים
 ממפאנת דמתקראים לא שישה שם, אומליתו של פרץ בתור
 עו"ד לא היתה נותנת לי יחוסים רבים עם פולנים או עם
 לשונם וספרותם, ומרובים דיו יחוסיי עם דמון הייודים מצד
 אחר, ועם השופטים ורפקידים הרחסיים דמעשים = מצד
 השני, כשבא לוורשה וכשנכנס לבית-הקהל, וגשרתחילו
 יחוסיו עם מה שקוראים בוורשה בשם "אינמלינגציד"
 להתפתח מעט, היה מתפלן יתר, כלומר: לא כמובן איון

שימר כרינת אלא במובן דחיים דימיים מנדגו של עולם
 דרשתמשות בלשין, וכיוצא בוד, דוא דיר מדבר או פולנית;
 ודיד משתמש בלשין זו עמנו ובביתו ובכל פניית שרית
 פינה, רוב קריאתו דית' בספית הרוסית, אבל דוא קרא
 גם דיבת בפילנית נזוכיני, שסבינמורובסקי דיה פועל עליו
 פעילה עצימד כי ד, הוא דיר מרין את סליבאצקי יותר מאת
 מיצקבישט, כבין דסיפיים דפולנים החיים (או) הית מתפעל
 מאי כד נאסינסקי, מיטיושבסקי נרמשוררת מריא
 קינפניצקה, שאלת דרועלים היתה קרובת מאד אל לבו,
 אבל אי אפשר דיד לחשבו לסיציאליסמן קבוע וקיים ומחויק
 בשיט' אחת כיראשר ועד סופר, דקו דיאדי שבו היה כבב
 או: חיבתו דגדולה לכי מה שדיא יודי-ספיציפי, משלי
 עם, ומירות-עם, כל שיה שיש בר טעם בעיקר עממי,טבעי,
 מרחיב דיר דים.
 דינו או נפשים כמעט בכל יום, וכולתי לעמוד על
 אוסיו, מפני שרתנגדתי לו = או אינו ביותר דזק; לא
 התנגדתי לו בסברא יבמסקנא, אלא דיתו נבדל ממנו בחנוכי,
 בתיותו, במנדגו ובריגיליתו, עולמו של פרץ היה דרחוב
 היודי, בעל-מלאכה, דחגוני, ראשר, ה"שמו" (יחדר)
 דיודי, וכדרך דטבע כל זה. דיה טחי ומאירג יחד עם אידיש
 ואידיש, ככר דיר רוב חנוכו ושמישי, ומן השישים דאלח
 דיר יונק, דווייביל דאמללה, דאודבת, המתנגענת, בעל-
 חעילה דוקן שמללת דברור קסחר את פינאנו, התוספת,
 חרקה ורמבת, הסיסור דסוכב בדחופ עם מקלו היו גרדים
 לו ומפסים כמעט את כל אסמק'ריתו, דוא ידע איתם ידיעת-
 חיים, דוא דיר מרגיש אותם בהרגשת אמן, כמימיני, שגם
 אני = וכלום אני מדבר על עצמי, אלא על סוג שלם של
 כנ"א שכמותי = ידע אותם ואת לשונם ואת מנהגיהם,
 ושעם אני הנני אוהב אותם ודקן בהם, אבל אין זה עולמי

דיודי שלי: עולמי דיודי שלי הוא עולם דיודי, דבחורים,
 דבחורים, יאבדנים, בעה ב בני תורה, דיודים שיש להם
 ענין עם דמב"ם דמור דיודים שי אבן עירא, הדיודים של
 חכירה ומורד נבוכים, חיר דים דרסידים, ת"ח ואנשי מעשה,
 דיודים עיבד-שכלת של נפתלי הרץ ויוזל והיהודים
 דמשבילם, ור דיר עילמי ותלדי, בין אלה נתחכתי נגתידלתני,
 ורחיים דאלת לא היו כל כך משויורים ומחוקמים עם אידיש
 וא ריש. בודאי ייו גם אלר מדברים אידיש, אבל זה לא היה
 אפילו דבר טפל; זה דיר דרך אנפ, בלי שאם כוונתה היתה
 גם לי אמא חביבת תמימה, שיכוננת קדוש לי, וגם היא
 דית' מלחשת בשפת עם השפיר, נאמט מן אנרחם" נהייתי
 אוחו בסנודה ושותה באמא כל מלה נמלה שיצאה כמרגלית
 מפיר, אבל מודר אני ומתידה, פי אבא מעל עלי מאה פעמים
 יותר, ואבא לא חיר קירא "צאינה וראינה", ולא דוח מתרסק
 על שיתות עם, ולא חיה מפרנס אותי במחקים; חנה את
 דשיעור, תנא-ברא! (אולי יענין הרבר את הפילולוגים,
 שחיה אומר: תנא בארמק?), אמור את חרו"ק שבמחרש"א!
 באר את האבן עירא! או = כששרתה עליו חת השכלה =
 הגד את לח דפעלים! - טוב חיר חלקי! אלו הגרתי לו חת
 איר איוז ומר אידיש שרתיימים מומרים! זהו דמיון נורא.
 אין כאן חליק דעות, אלא חלוק תחימן וספירות, אל
 תיא מפליג לכל דבר, ואל תסתכל בעין אחת ומצד אחר!
 בעולם היודים היו כמה עולמות, וכאנ"א חשב שהוא
 היודי, היה עולם שלי לומדים ועולם פשוט, עולם שר
 "מקראות גדולות עם ל"ב פירושים" ועולם שלי "צאינה
 וראינה", לא לנו לחלק עליות ויתעדיך, מי נדחה מפני מי ומי
 קידם למי; כל אימה היא מירבבת ממפלענת וכתות ומעמדות,
 וככה גם אופנתו.

(עוב יפוא).

י. ל. פרץ.

מאת נ. סוקולוב.

(המשך).

הדברים שהיו מעוררים ביותר את רוחו של פרץ היו הדברים מעולם היהודי הפשוט, וזאת תכונתו, כך היה מוכן, ולזאת גרמו כל מסבות חייו, שאמנם לא היו מרובי הגונים. פרץ היה כמעט "ישב אוהל", ואת העולם הגדול לא ראה. הישיבה במקום אחד היתה יפה לו, ואני מוכיר זאת לשבתו, ולא ליגותו. מי ערוה יתרה בו איננו מצוה ועומה לגסוע נדראת הכר בעיניו. דרי אנו כותבים גם ע"ד העבר, ואת העבר דלא בידאי לא דאינו! מי שקספיר לא ראה את ג'ניציה ואת וירונגה, נאעם"כ תאר אותן ב"אוטהילד" וב"רומיאו ויוליא" לא דק כהיותן, אלא עוד יותר - כהיותן דאידיאלית, כמעט וגיניציה של מעלה, וירונגה של מעלה - הכל יודעים, אבל אפילו שילד לא ראה את שוויציה, שהיתה ג"ב סמוכה, והיה מתאר אותה כמו חיה ב"מחנה ואלנשטיין".

כמה פעמים קנאתי בפרץ! אדם שכמותי צריך לשייטט כל ימיו ולתהות כל ימיו על מראה זה ועל מראה אחר, ופרץ היה סוקר לפעמים ברוה"ק או מעין רה"ק; בכשרונו מסוּך העולם ועד סופו. האמינו לי, הרבת פעמים אני מתפלל: רבש"ע, סגרני נא סגור לאיון שנים בכ' אמות שלי; אבל תפלה זו איננה "עושה" אפילו "מתצה", ושוב אני אומר: אין לאונו באומנותו של בעל מניה כלפי מה שהחשגחה נזרת: יש לו לכל אתה גורת קדומה שלו, תבונה שלו, קלסתר פנים שלו.

לפנים הייתי נכשל גם אני בתקירות והשעוהת ממין: כיצד היה - אלו... ואלו חיה כך... וכך. הרבת פעמים שאלתי את עצמי: איש כפרץ, בכשרונו האויר והפיותה, אלו היה גם באותה מומחה מוכהק בעברית ובקי בחדרי הספרות, אלו הגיע ע"י לפנה מתמיד למדרגה כזו, אלו קלט לתוך עצמו את ההיסטוריה העברית עד כדי הברת כל פרקית וחרגשת כל מאורעותיה ודמית וזעזועיה, כמו שהיה בעיני הומן הרנה ובאחז תחום של יודים שנתה

הכיר והרגיש; או - איש כפרץ, אלו סגל לעצמו ידועת שפה היה של עם חי ומסודר ועובד בקרב ארצו עד כדי במאי כל דעיתו, השקפותיו והרגשותיו; או - תביעת יותר קרובה ויותר מן הענין - אלו ידע את כל עם היהודים בהנה למדינותיו ולמפלגותיו עם כל חיו הפנימיים הטמירים - איוו נפלאות היינו רואים! איוו יצרות היה יוצר! - אבל שכתתי וראת, בי חקירות וחיבי תמצית ממין זה הם דברי רוח אפשר, בי באיפנים כאלה לא היה לל לתת לנו אפילו מה שנתן. פרץ צריך להתקבל כמו שהיה - נוח די.

וכמו שהיה, לא אפשר היה להרוש ממנו את הלאומיות העברית ההיסטורית, כאמר לעיל, ולא גם את הלאומיות היהודית הכללית שבתורה בלאומיות היהודית הכללית שבתורה נמנו לא רק יהודי ר"ם, אלא היהודים שבכל דארצות, והיהודים שבכל הארצות אינם נסקרים בסקירה אחת, אינם צראים כולם מתוך השמועות, שפמטה היה פרץ מסתכל ביהודים שלו, אלק פעמים הומן לי המקרה לנמנת להסבית דברים כאלה ליהודים יושבי ארצות אחרות ובעלי מרכות

אחרות, ופלוס אני צריך להגיד, בי עם כל ההבדלים הפנימיים, שיש לנו בינינו לבין עצמנו כשאנו בבית, כלפי חוץ - יש לי שאיפה אחת: לעורר כבה נחכה והתענינות אל יצירותינו שלנו, תרגמו את פרץ לנרמנית ולאנגלית, ואיוו מבקרים נמצאו שגם הללן את דבריהם, כשמספרים זאת אצלנו - שמתה נששון, נהכל בשורה; תרינו הולכים ותופסים מקום באירופה האת, מה מאשרים הם התמימים הללו! אינם יודעים להבחין בין הסכמה מתוך אנושיות וקריוויות ובין הסכמה פשוטה בשלמה הבקאים יודעים, שההבול הוא גדול מאד, מתרגמים, בתור דוגמה של דבר-סלא החק - ווו היא סנסציה, אם יוכא איוה דבר מקוהין-חיתה ויסופה, שיש שם איוו לשון משונה ואיוו בני"א משונים, וגם הם כותבים שירים, וגם הם בוראים נפשות בספרים, והילך דוגמת - יקבלו וגם ישבתו, טפני שמודדים את הדברים האלה לא בקטה-סדה פשוט שלהם, אלא בקנה-מדה עשוי בשביל קוריווים אנושיים, כשהייתי לפני שנתים ימים בפילדלפיה באספה הכללית של חברת פ"י סמרי יודים

באנגלית, נרצה אחד ע"ד כמה ספרים, ובסוף דבריו ורק איוה פחגם, נרך חסד וכמו לפני משירת הדין, ואמר, בי יש ערך, אמנוגרפי" (ידיעת תכונת השבטים ודעמים) לתרגומים של ספורי פריץ, זאת אמרן באספה של חברה שהוציאה בעצמה את התרגום! עמדתי על רגלי וקראתי תגר: איו אמנוגרפיה יש כאן? זו היא שירה, וזו היא אמנות, העם הזה = אנהו; והאנשים ההם אף הבן לא הביג ממה אני נעלב, נוכחתי מתוך שיחות לאין קץ, שהאנשים ההם אינם מבינים טאוטת שאלו אותי; בן, אפשר לקרוא, לא גרוע, אבל לדוגשות מה זו עושה? יש ספרים כאלה לאלים ולרבבות באנגלית! = אמרתי להם: צריך לקרוא את הדברים במקורם הראשון, וגם לדעת את הענין, הילכו וילמדו אידיש? בן, נמצאה עלמק אנגלית אחת שהלכה ולמדו אידיש = מה לא ימצא באנגלית? = ותרומת ספרים מאידיש, אבל כל זה קוריו, ועושה רושם לרוע, ואח"כ הולך, ונשכח.

הלאיקיות היהודית הכללית שבטלה יש לה הרבה חלקים והגבה גוונים שמספרים בינה, והם חלקים, ורבים, גיש

לה דברים מחברים ומאחדים וכוללים, הגוונים המיוחדים ימצאו את הבטוי בספריתי או האמנותי שלהם במקמה מיני אידיש שנמצאים בעולם: בינינו ביהודית-אשכנזית, בין הספרדים בלאדינו, בין יהודי גולנדיה באידיש-הולנדיש, בין הרבה מאחלנו המזרחים ביהודית-ערבית, וכל הלשונות האלה משהגות כבהום במדייית מבחילת, לכל הלשונות האלה יש לא רק הרבה מן היופי הענוע, מן התמימות והרגילות, אלא גם הרבה ממה שהיא יהודית-פיצית, לכל ארץ וארץ - אבל הדברים המאחדים את כל האומה בנולת-דם דברי הרבה דברי זכרונות העבר, עניני תקיפת העתיד, ומקצוע זה הוא לשפת העברית, וכשתתגבר התנועה העברית בעולם, והרבה יתקדים יקראו יבינו עברית, או תהיה לנו ספרות עברית אשר בה תשתקף האומה כולה, לא רק בכל אשר שפתנו העברית היא לנו מן ושמש, ציר משגב ופלע ישע בוחני, עתיקה כימי קיומנו ועשויה לבלי קרץ = אך גם פסני שאנו צריכים לספרות יהודית כללית, שמאספת את המחנות נשמאספת את הדורות ואת המפלגות, אננו צריכים לתת את בלב כחנו לה.

וזאת היתה הנקודה אשר בה נבדלתי מפרץ עם כל הכבוד שכבודתיו ועם כל דאדבה שאהבתג באמת, מעודי שנאזי ותעבתי את אלה המתחסים בבז ובקלות-ראש אל אידיש, כל דמי בי רתת, כשאיות יהודי מתפלן או מתגרסן, כשיודע לפטפט מעט בלשון ארצו, מניס את דעתו בנגד ה"פטפוט-המוני". אני לא יכולתי גם להסכים על השקפתם של האנשים האחרים, כי יש זכות-דקום לאידיש רק בתוד אמצעי להפיץ על ידו את ההשכלה (כמו שהיו אומרים מכבר ע"ד העברית), בכלל אין לנו לגזור גזרות ולתת תעודות של זכות הקיום, אבל כשרוצים לכתוב את האידיש לשפה לאומית של כל היהודים בנולת - נהו משפט מעוקל ודבר שאין לו יסוד כלל - לא בעבר ולא בהווה.

לצורך חיי אומת היהודים, שלשיך יהודית היא מציקה ביניהם, וקלטה לתוך עצמה הרבה ממחשבותיהם והשקפותיהם, ושמשות להם בלי, ודרך תשמיש זה גסתגלה אליהם, לתחושת ידועים, לשיחית ידועות - לשון נה, לבג מכל שאלה לאומית, מנקודת הספרותית-האמנותית היא

מסיגלת מאד, וכשאנו כותבים עברית, וכשאנו פסעים לתאר במקצעות האלה איוה דבר בכל אפי הטבעי, אנו אנשים להשתמש בסגנון קרוב אליו, ככה כתב רייטר את כל שיריך בדיאלקט, והוא משורר גדול; ככה כתב הויפטמאן את "אורגני" בדיאלקט השליו, שהוא כמעט לשון שלמה מח שישאר קיים לדורות ומעילף נה נצחי ביהודית מיצירותיהם של הסיפורים היהודיים הגדולים - אין זה מה שפלטמו, אין זה מה שפלטמו בשיחות מדיניות במין לשון שאיני יודע מה היא, אלא מה שכתבו יהודים ע"ה היהודים, ומרוב היהודים.

זה הוא הרבה שפיץ רביא צמו מואמושיך, ורשח הופיפת על זה דברים שונים, אבל דעיקר הראשון יד השאב מאד, ודיא כבר גסתיים בו נגם העלמט ביצירותיך ביטרו את ה"פאלקסביבליאשהעק".

(ערת-יבוא)

==X-X-X-X==

י. ל. פ. ר. ז.

באת נ. סוקולוב.

V.

בהרבה ועדים של צבור עברתי עם פרץ משעה
שגננם ל"גמינה", ואחד העדים האלה, כשאקראו בשם,
עלול שמו לבד לעשות רושם משונה: "ועד החל-ירע"...
בכדי נקרא הועד באופן רשמי; בפועל היה ועד של בתי
הפיצה, חלוקת ארוחות חנם לעניים, לינה למחוסרי בתים וכיוצא
בזה. הוא נוסד בשעת סכנה, כשהיו הבריות והרשות מפחדים
שכא הפרוץ המגפה. אשר יצדו לא באה, אבל הועד נשאר,
נהיה מעל וקיים איוו שנים. מקומו היה בבית-העדה, וענפיו
היו פרושים על פני כל העיר, מפני שהיא היה צריך לסיוע
בהות מתנדבים רבים. הייתי אחד מחברי הועד ההוא וזכיתי
להתמנות בו למין "מזכיר נכבד". פרץ כבר עבר או בגמינה,
בגמטו זה היה עוזר בעבודת הועד. אם נמצא שם ב"גמינה"
היה אחד משלנו, והמפתחות מסורים בידו, ימצא מהומן ההוא
ברבים של פרומקולים שכתמתי אני, ואלמלי דמסתמינא =
אמינא, כי באזה מהם, בצדג-הלמים, רשם פרץ איהל חרות,
צנח-הדרגה וחצי-הדרגה, בין הדברים-נמצאו אנשים, שהועת

הוד שמש להם פרודוה לכהונת ראשי קהל; מיקולאי ברוי-
טאן, ז. פרומקין, א. בורובסקי ועוד הוציאו משם את
המינימן דראשונות שלהם בצבור. בניגוד אל ה"גמינה",
שהיתה או מין אליםם נשגב, בודד, היה הועד היה מעורב
מאד בין הבריות. מן ההכרח היה לרכוש הרבה חברים,
להעסיק הרבה נבירות, לערוך "באליס" בשביל הכנסה,
לקרוא לאספות, ועוד כאלה. בעד פרץ, החי והתוסם, שהיה
צריך לבריות, לתנועה, לשניים תדירים, להמצאות חדשות
ולפנים חדשות, היה זה מקצוע חביב, היה תומר ביד היוצר,
עמרים בעד החוצן, היה במה להסתבל, היה שדה-צופים, וגם
שדה עבודה. פרץ הראה או וריות נמרצה. קצר לו הועד
היה את זמן הכרת חוג רחב של ורשה היהודית, מפני
שהמציא לו את ההודמנות לראות הרבה במשך עת לא
ארוכה. גרוסגליק היה מתאונן או באוני; "אתם לוקחים את
כל פרץ". אבל היה לנו צד חוק מאד; יוקף קירשורט, אחד
מראשי העדה, שהיה או עדיין ברום מעלתו; עורך דין ומן,
אמיד, בעל צורה, מפורסם ומומחה, סופר פולני ואיש בעל
לב טוב ורך ורחמן מאין במורה. הוא היה אחד מידירי
הנאמנים; לפי תמכו היה אסימילטור ככל האסימילטורים,
אבל לא היה בו "אבוריות-הפרינציפולן", ולבו היה לב יהודי

הם ומרגיש. הוא היה עוסק במעשים טובים, לא משום נמוס
זכר, או משום תאר כבוד, כי אם במחשבה רצויה ובמהרת
לב. האסימילטורים הקשים והשליטים ידעו זאת, ולא
אהבוהו, אבל יכול לא יכלו להמיל בו פנס, מפני שכשרותו
המדינית היתה למעלה מכל חשד ובחליכותיו ובמנהגיו כולו
מחמדים ושמו נודע לת-לד ויהיה חביב לקהל הפולני בעת
ההיא הרבה יותר משלהם. היינו עובדים יחד באותן ועד,
ואח"כ גם בוועדים אחרים. הוא לא ידע דרבה יהודית = עברית
לא ידע כלל = אבל מתוך משאן ומתנו עמי במשך ימים
ושנים נודע לו מעט, והיה מתחם אל ספרותנו ככבוד גדול
ובחיבה נאמנת, וכמעט נתקרב אל הרעיון הלאומי. הוא היה
ראש איתו העד, ובאיתה שעה גם אחרי מראשי הקהל, ויום
יום היינו עובדים יחד עם סרץ.
כי אני היה או, חוץ מהעבודת הצבורית המשותפת,
גם קשר סמיותי עם אותם בני מפלגה: הייתי מפרנסם, יותר
נכון: מקניטם = כמאמרי הפולנים תריו, ע"ד פרץ היו רק
שומעים מאתירי הפרטור, לא יכול היה דובר להיות חביש
כממין במשך שנים, כי פרץ הוא בעל כשרון ספרותי.
התחילו ראשי העדה לדבר על צנין חז, התחילו להתעורר
רעיון ע"ד התשתמשות בכחותי של פרץ למטרה רוחנית.

או נולד רעיון ה"פאלקסביליאטהעק", ומקצת התברים
החלישו לסייע, היתה בדבר זה איוו טעות; הם היו באתכלים
על ה"זרנון" כמו על אמצעי, וחשבו שהדבר יעיל להשכלה
בפליית - ולא יותר, ביחוד חשבו לפעול הרפה ע"י תרגומים
מסולנית, אלו היו האנשים ההם סופרים, אוי ידעו, שאין
להציג גבילות לספרות, ועוד פחות מזה = לכשרון ספרותי
כאותו של פרץ. מה שנועד להיות רק אמצעי, הולך ונעשה
תכלית לעצמו. הדברים לא היו ברורים עדיין, או, והמפלגות
לא היו עוד נפרדות זו מזו, ככה היה הרבה, הנראה במיד
עתה, שאנשים מהמחנה ההוא היו בין סנדקי ה"פאלקס-
ביבליאטהעק". בכמה דברים היו דעות משותפות. אחת מן
הסיסמות היתה "בילדונג" = ומי איננו רוצה ב"בילדונג"?
אחת מן המגמות היתה = לתת איוו תרגומים מרספרות גמיבת
שבפולין, מוז המדברת בשבת היהודים = פחיסא תיתי?
זכר אני ישיבה אחת שהיתה לנו בביתו של קירשורט,
בפנת לחוב חלודוויאירסקת = במצאי שביעות = זאת אני
זוכר, ואת השנה אינני זוכר הישב, הית שם כל פלחת
ושמנה של התמוללות ומקצת העומדים בתוך, תושא
האספת היתה השאלה ע"ד המשיכת ה"פאלקסביליאטהעק",
באית התפריא, כי זו היא ספרות לעצמה, ובה נשטנו שם

כל דמעות, וכבר נארגש כל הניגוד. זוכרני, שכחתי או מחאה נמרצה כנגד כל איתה התעודה שנתנו ל"הרבון", ושרוב דנאספים דיו נרגזים ומויעזעים מאד. קירשרוט היה כחמת ברזל בעדני, ואחרי דאספה נגש אלי אחת מקיצוני דמהבללים, סטאניסלאו קראמשטיק, ואמר לי "אני גוי גמור, וכל דענין היא זכ לי (הוא היה סופר פולני מפורסם בהקודת דטבע), ואיני קוסק בעניני היהודים, אבל אלז הייתי עוסק, הייתי עושה זאת לפי דיתכם, אני בואה, כי ו שלכם היא ספירות לפני עצמד".

מיכן, שהתבלת ההוא צריכה דיתה להתפיד. מעט מעט דהחיל פריץ להוות מו"ל ועורך לעצמו, כשיידי מכל החוגים והכנופיות, או - יותר נכון - מיסד לז פעם בפעם העגים זכנופיות ו"מנינים של הרבי", הללו טוצצין והללו ניבלין, גדייק אני לאמר: מעט מעט, יען כי - בשות לאמה זאת עכשו, אחרי שפריץ היה כבר לסופר גדול מיסכם - בניסך הישגם הראשינית לא כי שלא היה מיסכם, הוא לא נודע ולא העבן כלל. הקוראים דעברים לא ידעהו, וההודיים דיו דואים איהו כראית איוה פרובינציאלי, חזכה אני בדיוק, שהיו מלבללים על בפיז דפולנים והיו תילים ביקי סיקי במודותה וברשותה, לעדן ועדנים דיה פריץ צייק

עד שיכירוריה, ודדבר היותר נפלא הוא, כי באמת לא גשתנה פריץ כלל. אמנם כרוב לשניז רבה חכמתו, רבו השקפיתיו, נסיונותיו, אבל בעיקרו לא גשתנה. הוא מכבר לא היה כליא בתחום ספריתי אחד, וכן היה בסוף ימיו; דיא מכבר עסק - אם אפשר לומר כן - בגולה ונסתר, עבר מן דממשיית אל דרמיון והרמוז ושוב אל דממשיות. פוק חזי! שירן הראיטין ב"שחר" הוא שמות מלאכים, ובסוף ימיו עשה בחסידות, כלומר: גתן חבנית שייית-ספרותית לכונות, דרדיכים, תורות של חסידים מן דספרים דידועים: "קדושת לוי", "אוכ דמאיר", "חסד לאברהם עם דמכתבים דק", "פנים יפות", "דברי שמיאל", "מעין דרבמה", "איר דחקנד", "מבשר צדק", "נעם אלימלך", "בת שם טוב", "מאיר ושמש", "רשפי-אש", "איר דגניז", "נחלת שמעון" וכאלה. איני מטעריצי דמן דזה, וקובלני עליו, שיש בו הרבה משינוי דתוכן ודצורה. דחסידות, לפי דברתי אני ולפי דוגשתי אני, דיא מייסדת סוף סוף על דאורטודוקסיה דמיהלסת, דיא אידטודיקסיה עם תוספת קטנה של סיד ואמינת דכמים, כספית עושים אותה למין איסיות פירחת באויר דכונות, ודרבה פעמים נשקף אלינו מתוך דטלית-דקטן - בודלר או וורלן, איני פערין - אבל אין ספק, כי

יש בין אלה מרגליות יקרות מאד, או דמישלים דמעשיית - כשלים ומעשיות היה פריץ כותב בנעידו ניסח אמנונו ממש, ודם היו מובים או כמו עתה. יותר משנשתכלל פריץ, נשתכלל מעמם של דקוראים.

היתה תקיפה ארוכה בחי, תקיפת שמילת עוז לדיסטריין שלה, אשר או היינו מתועדים תדיר עכ"פ אהת לישבוע, אחרי דננופוא של המישי בשבת, ניסדה כניפא יותר גדולה, שהיחה מכונה "אגשי שני בשבת", מעין קליב צבורי-ספרותי, שהיה מתאסף בקביעות בבתי - במשך כמה ובמה שנים למשא ומתן, לדוצאית נלווכיזים. כמעט אף פעם אחת לא נפקד שם מקומי של פריץ, או כבר דונבר פריצו דריחני, גל של חיים גנה שיטף ממנו תפיד. דיא היה המיד צעיד ורענן, נלהב וחוק, לא תמים דיר אורז מגדל ומראת את דדרך דנכניה, אבל תמים היה אורג-זירת שם כבי נתבמאי היטב רוב דשקפותיו, שם דינו גלתיים ומנצחים וא"ו, מתפשיים ושיב נרחמים. שם דיה דצביה יותר גדולה יותר צעיר, יותר מיובד-ינינים, מי מאותם בני בנופיא איננו זוכר את דערבים דאייכים יאת דרצאית ואת דפולמסין ואת דשיחות, ובתוכם - אחת דפרצופים דטרבוניים: פריץ! קשה לי לכתוב בלי דתיגשות ע"פ אותה תקיפת סגני

שהיא קריכה מאד אל לבני, אילי פעם יכתבו אהיי - שגשתתפי, דאנטיב-דשמתיים, שאינם בקאים כסרית דנפיש, יחשבה, כי במשך זמנים שינים לא הוה ידדית ישלי יחבין גמור ביני ובין פריץ. אמת - אבל היה דבר-מה, למדת ד-פסקית ד-מחיצית של כמה שנים, שריד גיד יותר מדידות שלמי ריית בין הבוי גמור, דר דבר מה, שאפ"י, בני דחדר, בני חדר, של פריץ, לא יבולים דו להבין - ענין של אדעים שנתה. אני אך פעם אית כתבתי דביים כצרים ע"ד פריץ ליני יבלול, וזרע אני, כי כשריא את ד-בריש חכם - גבת דפריץ ביבת - זה לא דיי שן דעעשים כב" יום. עביו ע"ד שניים, נפרדט כנא"פ, גפרדנו כמלצעות דפסיות, גפרדנו ע"י דציונות, דלכתי אני בדרכי אני, ויחם בדרכו שלי, דתלו ימי מסעי לעבדתי בתאצית ישראל, ודק לעתיד אני שב אל נוי, ואני רואה את פריץ הידי גהול, נכנס כולו לתוך דעם, עומד צראש תנועה עמנית, ידידות ספרותית, משפיע, מידה, בוחב, בוער, כמדי דביים חלקתי עלינו - אבל תמים דיתם בלבי פנת חביבת, נקודה שאי אפשר לים למוני אומה ממקומה! פריץ!

י. ל. פ. ר. ז.

מאת נחום סוקולוב.

VI.

י. ל. פ. ר. ז. פרץ העם בכל המגלות של הסופיים המעולים. נוססר בו האמנות, דמצייה רק אצל יחודי סגולה, לצמצם את המפורז, כלומר: לחבר את דצילילים הבודדים להרמוניה שלמה ומאחדת, לעבור בקפיצה אחת מן הנצחי אל הרגע-כמימרא, מן הקיים אל העובר, מן רתונה העמוקה בצערו של עולם אל הצחוק הקליל, ממה שרוא אנושי כללי ואדיר אל הפרט הפעוט ורדק - בלי נתק את החוש, בלי המסק את זהמישך וכלי פנום את הצורה היפה, וגם, מה שהוא עיקר, בלי הקריב את הרעיון היסודי לקרבן; היה יוצר יופי והוד בחווינות קטנים נקוצי של י"ב; היה מערב ערב נעים ונפלא את הממשיות עם דמיון, את העולם-כמנהגו עם השירה; שאיפד אל האמת והרגשה טבעית, של יופי היון מלכות את כל תאוריו ומיתחות, על תמונותיו חוט של הן; היתה לו גם בת-הצדק המעוותה, הקלסה המבטלת, ההרגל התוסס, החן והמה, של מיפיסמו, ניצוץ האשמדי של סמירה קורחת, שהיה מחבב עליו לפעמים את הפסידונים "לוציפר", כאלו קפיץ אף הוא מתוך להבה; הכל היה בו תאוה: תאוה לאמת, תאוה לשרות, בהכל פיו כל מה שנראה לו כשקר, תאוה ליופי, תאוה לפעול על דבריות, תאוה לאהוב ולשנוא, והכל - בכת גדול ובסערה, היה זה הרגעש זורק לבה של חב עם בריל ועם עפר, אבל זהב הרבה מאד, יש שדה מוכיחו את הדארה החשמלית בראשית תקופתה, כשהיתה רק ניצוצות חיקין דגורא, - יש שהניצוצות דם בתורים ושקופים ונגות להם עד אין קץ, יש רגעים של חשך בתוך אור ויש סתים צבך ברור, לנוטה בק תציג לפעמים אתה רואת עולמות.

ולפעמים - דברים קשי-המשג, רמוזים, חידות, ירדנו המשותף, אותו פקה הריון וחד כמורג, המניח שמואל שיינה אק, היה אומר לו, במעמד שלשתנו, על אותם הדברים המתומים, על אותן השורות הקצרות, על אותם התנים; כשנכתבו - ידעו רק שנים את פירושים; הרבש"ע וי. ל. פ. ר. ז. עכשו ידע רק אתה את פירושים: הרבש"ע, זאת היתה הלצה, אבל היה בה קודמוב של אמת, פרץ, בראשית תקופתו, לא היה סופר מסורת כל-עיקרו, ולפיכך הני סופר כל-כך נפלא, הוא היה כורת ב-לדך דרך אנב - על פסות של ניה, על צדי דדפים, על גלילות התעודות, מתוך דתפעלות, או מתוך צחוק, כניצוצי הבוק, או כריסיי של, בלי שום הכנה, פשוט, מלאך מכה אותו ואומר לו: כתוב, והוא כותב, רעיונות, תמונות, שיחות, משלים בברקים, מתוך מה שקרא, מתוך מה שראה או ששמע - התחיצתו במוחו, יצאו דרך עפו, כאש מתלקחת לכל דות, כמו שאומרים בלשון המלצים: "רוח עכרה משכיח לבברי", ככה כתב גם ד"ר אמינר בואמישך לפניו, ככה כתב גביאל יודל ליכנפלד - לא למועד מוזמן, לא לשמו של דמים ולשמו של עתון, בלתי-אמצעיות, זו, תכיפיות ואימפוסטוזיס הללו - אפשריים היו אצל פרץ רק ביהדות, לעשות ככה בעברית - לא יספיק שום כשרון טבעי; לזאת צריך אדם להיות מלא עברית, מקושר ומאורג עם כל חלקי הספרות העברית ועם ביהמ"ד, ואולי גם זה לא היה מספיק כל זמן שאין שוק של חיים עבריים מקיף את האדם מכל צדבני, מה שהשיג פרץ בעברית - ואמנם השיג הרבה מאד - הוא רק חלק אחת ממנו; מה שהשיג ביהודית - הוא סך-כל שלו.

בתוך סכום הונו הספרותי של פרץ אדמתי תמיד מה שהוא אצלן מק מיוחד, מה שיש לו בית ארמה, מה שהוא מחובר לקרקע, מה שיש לו - לא רק פרחים, אך גם שרשים, פרחים. של אש פלדנת יש לו לפרץ בכל מקום.

אבל שרשים יש לו יותר עמוקים במין של פולין, במין של ואמישך, של לזרמוב, כסבור אתה, שהדברים האלה הם מקומיים, ולפיכך הם קמני ערך? טעות גסה! הם מקומיים, ולפיכך הם עולמיים; הם קמנים, ולפיכך הם גדולים, מדגלית של טל היא קמנה, ואעפ"כ היא גדולה יותר מארבעים סאה ביום שאובק, "המלמה החלמי" הוא גדול, מפני שהיו לו לפרץ יחסיים פנימיים אליו, ל"בונמשי שוויגי" יש רעיון כללי, אבל יש לו גוון מקומי, "תמונות המסע" של פרץ בכרך הראשון של ה"פאלקסביבלאשהעק" הן דברים של ערך גדול, לא מפני שפרץ ככה היה או אותו הלוחם, אותי דמורה דצבורי, אותו ה"טריבון", שנעשה אחרי כך, - כל אלה הם דברים חשובים, - אלא מפני שהוא היה עיד או פרץ בעצם תומו, פרץ בדיליסנטיותו, פרץ ביפוי החביב והשובב מעט, פרץ בדיליסנטיותו ובעזרת פריחתו, פרץ כמו שהוא, ככה אדמתי תמיד את פרץ לא במקום שהוא חישוב וחוקר, אלא במקום שהוא מרגיש ומתעורר, לא במקום שהוא נקדן ונקדן, אלא במקום שהוא חותך את הדין, לא מפני שהוא מבחן תמיד אל האמת המדויקת, אלא מפני שהוא סוער תמיד כלפי מה שנראה לו באמתו רגע באמת מעלמתי, בתוך חשבון חסר פרץ את דמנותה, שאמם צריך לה, בכדי להיות מוכשר להסתכל בענין מכל צדבני, בחוץ מרגיש, הוא תופס ומבש הרבה פעמים את האמת, הוא כתב הרבה גם בפובלי-ציסטיקה, אבל גם הפובליציסטיקה שלו היא מצוינת באותם הסמנים בעצמם, הפובליציסטיקה החשבנית צריכה למדה ידועה של ספקנות, של ספקנות דקה ומעודנת; צריך אדם, לא רק להפיל ספק באחרים, אלא גם להפיל ספק בעצמו, לא רק להיות אפיקורס כנגד נעות מוסכמות של זמנו, אלא גם אפיקורס כנגד האפיקורסות של עצמו, אין לו לפרץ אותה הדקיה, ושוב שלא ויתה לו, אין לו - לא אותו רבוי-הצדדים, לא אותה הבקאות ולא אותו הענין המבוהר, שאיבליציסטן צריך להם, אבל יש לו מה שהוא חזק יותר ויפה יותר -

התלהבות, נעם, תאוה, חיים, עוז-רגש, נעימות עדנים, הוא ידע לדקור - וחררה המדקרה עד הנומש, ידע לזעק חמם ושיד - ורגזו הדרים, פרץ נצב לנגה עיני תמיד כאיש אשר פניו להסטים כאדם הנמשש בצדדים; ידבר - ורוח שפתו סופות וסערות, יכתוב - וכידודי אש יתמלצו מעטו, יכעס, יוכיח, גשפך רגשותיו בלהבות, אין זה עמד שיש עומד על מצבתו; זה הוא זרם של אש, זרם שזמק, סוער ומלהיב, דברים פושרים אין לו כלל, או צורב הוא באש ההתלהבות, או צורב בקפאון של כפירה עזה ונפלא מוחלט, ואו גם הבטול הוא נלהב, לא פחות מן ההסכמה.

מפני שפרץ היה משודד - לא במובן הער שאנו מתייחסים מתוך רגילות לשם זה: טוב שירים וחסרו חרזים, יכול אדם להמסיר חרזים בכל רגע, אפילו חרזים מצלצלים יפה, ומפה של שירה לא תהיה בו; יכול אדם לכתוב פחות כל ימיו, ולהיות משודד גדול, משודד הוא מי שדמיונו עשיר ויפה ומעופף, ושהרגשתו עזה ונמרצה ועמיקה, הוא רואה את דעלים והן עליו ומראה אתו ומראה לאחרים מתוך הרגשתו זאת, וגורם להם, שגם הם מקבלים, במקצת או בשלמות, רגשם רומה להם, משודד בזה היה פרץ בכל מקצועות יצירתו, אפילו במאמרים, שכתב, אפילו בפרקים שהיה קורא; משודד בזה היה גם בחייו; צעיר הרענן כל ימיו, אוהב ושונא, שואף ומחזה כל ימיו, בונה ומתנה ומתנה ומתחיל לייסר ולברוא - כל ימיו.

היו-כל חייו הימנון - שלא נגמר, כי הימנון כזה לעולם איננו נגמר, דמסך נופל, אך החיון לא תם, ככה מתים אותם המשוררים המיוחדים, אשר פרץ היה אחד מהם; משוררי החיים.

כי היה פרץ באמת משורר החיים, אין אתה יכול לצידך לך משורר זה בודה, רחוק מן המחנה, מתוך תומו, יושב ויוצר את יצירותיו, הוא היה צריך לקרה, היה צריך לאתו בגל של חיים המפכה מן הקרה, הנה צריך לקרה חפכים

לצבור של שומעיה, 5, ע'לם" של קוראים ומעריצים ומסכימים ואילו גם מוזים. גן עינו לא - ה פרדם של יודעי ח"ן, שנצצים בו בעד דחכים, לא פצוק ישן, נרדם, נשנב בדימתו ובב דיתו; גן עינו דיה דשיר, יאספי, דתניעה, דחברד. עילד גוכזני תבנית אנר מא אחת, שאני ארוב ללכת אליך ולתסתכל בת בכל פעם שאני שיר בוניציה, ועיני לא תשבענך מראית איתך; דאגרטא של גן ל דו גני. בילדוני זה ייר כשיך עכמי באיגליי. דוא כתב דיבד היינות מחיי דעם, דעם אויב את תוונותי נוצאר ברם את צלם דמות עצמו. למישורן זה דצינו דוונצים אגריטא באמצע שיק אחד, מקים שדין גם מצייים, דאגריטא דיא קימת איש, בלי קומאות של אמנית, בלי צעניעים וכנשי פתיחים, קימת גולדני כהויתר, ודין דהבסים אינם גבודים, כשרישיק כלא אדם, אין לראות את דאגריטא כחיך, דיא שוקעת בתוך דצביר, זה סינך לה את שכמו, ווד יושב על כס סר, ויני סן-מרקי דנחית דריכות באית ועומדות על ראשה.

אלו היתר לנו קדן-יות ביאת שלנו, הייתי רוצת לראות מצבת זכרון ביאת של פרץ. עמיתו ראיד דיא לכך. עמיות זי דיא יותר מדמיקרטי. אפילי אם יגרו כל דמבקים, שפיץ היה דביקרט, לא אישמע לרם, זו דיא הנדיה שטחית, שאילת מן דקטחיים דמבלגתי וטובי בעה דפאפאניאס, פריץ איננו נתפס בצבתות של שיטה ואיננו עשוי להחתם בגישפנקא של טרמינולוגיה בתות. אמת, פריץ דיה מתפעל מן הדימוקריטיא אבל זוכרני, כמי דיה מתפעל מניטשה, כמה היה שזחה את דברו בצמא, כמי רבי כמני, גניטשה היה תמצות דארויסטיקטיה! זיפנינו למה היה כתרניש מן דתורה; רק אתהי מעטים לדמית, לא ירבים, אלא מעטים עושים דיסטוריה, לא הרבים, אך מעטים צרכי דהיחוד בישית דרביסן = זה דוא דאידאל! שום לא שם לב כלל, אם מבינים אותה, או לא, הפשרין ציך למשלה, להבניע דלמיקרטי, ריצה בדיכים כבישית, ודיכטיון

דדמוני כירש כנפיו לעוף, דיתה בו בפרץ רוח של אדנות ושררה רוחנית, דיתה בו רוח של מחאה, ואם מחה כנגד דאצלת דמתיפחת, עלול היה למחות גם כנגד דאחו גיוז במספרים ע"י דבידיג - רעשוי "עמך דשיר".

גל אב לא יוד דיטירטי כחוב, די יחר מזה, לא עפ"י שיט, כי אם על פי תכונה פבעית. יא דר איש זי במדה מפלית מאה, בדיפל חוק גבמדרגת חלם גברי, מנוך משכו את לב דיים דרם, דתוססים, המלאים, ואיתם מצא זך בקרב דעם דיב, לא היה זה כנדר-מאור על ים בייל בלי כוכבים; זי ייר יפיד בוער בתוך של חיים, ועם דחיים, יאת יירי ייר משער; זי דיה ארין דבעי.

כאיש-דיים יוד לא יכיר זה דחוש דדיסטורי למשור, זאת ייתה יסבה דעמיקה של אי-ציינותו, איש כזה בארץ ישראל, בעילם של עביים עתיקם - חדשם עם מראית ומעשים, שאפוח יתאוות של ממש, בתוך בלי אמצעית עברית, בדאי דיה מוצא ברם את סיפירי, אבל יציה, יעיון, דבר רצוק במקם, נסמך לדבר רחיק בעבד - לא היה יכול לפגום את רעבתנותו דדרגשית חזק, ביי - בשידיש דדיסטורי שכו לא היה איתן כל ציכו עד כדי דכרית ייש חיים די סו סמוכס, שדיו סיפיים כמעט את כל ישיחו דרזנית.

אין זאת אימית, שלא הוד בו חוש היספרי, דיא כתב פעם פיק בידך שיחה: למד לנו ללמיד דיסטוריה, ודיך היה יפי מא; אבל שוב לא היה זה מן הצדדים החזקים שבפריץ, דיתר זאת, סוף סוף, חקירה = בלי דגשה בוערת, בלי אילת דרנישה שריתה בו, כשרוא מתאר זוגות על אי-בים, אי ציית של מדאכאים, או דחקות של פרנסים, ציון דיתה לי איד ארין בבוח ציכת בנשיר, לא יכול היה לתניח על דכביים, דיהר בו, למרות כל זכיוה, חבד גדולה אל דשפה דעברית, לא יכול היה להיות לסיפי יתודי גדול, אלו לא ייר גם סיפי עבדי מציון; אבל זאת היתה היפי לס ריגן, שמתעוררת ונפסקת, בתחדשות ומסתלקת יהילכת, מפני יתוח

שקיע כמעט כולו בתוך החיים הדלים ופסבדיה החיה ותלאותה ושאיפותיה התכופות.

פריץ לא דיר, אפילו באמנות, ציור דחיים, אלא מ שור ד חיים, אלו גם לא ידעתי זאת מיכתי דא יצית, יייתי וודע גם כתיך מד שכתב, כי - ב יתר שר - אמן לגבי ציור, היה אמן לגבי קלית דרמטיית. בין כל ראמניית (או ד, מלאכית דיפית", "מלאכית מודשבת") - נגנה דיא דאמנות יוטר עממית, הטעם יא פייטם: כל אדם מבין שנגנה דיא אמנית ולא יותר, דיא נניי ממנד כמו כאמנית, הטעם יעכמי ביחס אל צייר ייא עפ"י רוב יע, מפני שרוב יעם דנ - על ירמנית לפי דמראת שהם רואים בקרב המציאות, דציר איננו לרם אמנית, אלא צלם דמיתם של אוו דברים ערבים עלרם במציאותם. אבל מיסיקה, באשיר, איננה מצלמת שים דבר מן דמיחש והגמצא, ואפילו דנגנות נבמות דן לא יותי מקילית שנחתנו לידנות מרם בלי שים יחס אל שים דבר זילתם, אמנות דנגנד יוא אמנות דלית בה כמישא, ייא רוחנית ביותר, ויפינך ייא מציה ביותר בין דיר דים, עדיי חיינו הממשיים, דמציאותיים דיו דלים מאה, וחיינו רוחניים עשירים מאה. מיסיקה דיא גם כן מקלט ל-מלט שמי מן דמציאות, ובכ"ז דיא מוצא שם את דמציאות אבל לא צל ממש, לא מראה וצלם, כי אם אויה טעם, אוו תמצית, אוו נישמה שיש במציאות, דציון ייא כמו מתחרר עם דמציאות, להזות דיכה אליה, לדיות עיה טיב כמנה, דמיסיקה איננה מתירד כלל עם המציאות, מפני שהוא מציאות לעצמה, לפיכך דנגון דיא יותר מספך מן דסקסט, דמקסט של "כל נדריי כולל מלים אלו ואלו כמסכת נדריים, ואמר לנו, שיש קונטי וקונטי, אבל דנגון איננו מספי לנו מלים, דוא דולך ישר אל דנפש ואינה לה, כי זה ליל יודכ"פ, זה ליל קדוש, זה מקום קדיש, בקיציר: אומר כי שהלשון איננה יכולה לדבוע, דרגשתי דמוסיקלית של פריץ היתה נבחה לאין ערוך מתבגשית הציורית, ע"כ דהרץ

דציורי שבשיריו יספרונו דיא פשיט ומייל, והחיר דפסיכונו לוגי - עמיק ועשיר, ייא שמע כל דר כל סיה שיר כל רעידת מיתר, כל נייפת בת קול, יינשות עוועים תביידי לב כמסית סתרי דירורים סידות נצט ייקת, תליית, יסיריים - דם דם מליתו פד אן שים שער יעל בכניי, פה דיה יוצא ינכס יפני ילפנים, מצך כד דעמק ותה, חמה ורעמר עי כי יצה ל-גיע ל, אבני שיש מרוד, נכנס לתוך ערפלי יסודית, וגם פד לוו אתי דרם דדברים ישראלים ביה: דתסידרות! יש פד לצי דברת, ייבד מן דמון דרפלגד, אבל גם ייבד מן יאמנית דנט ביי.

יואים אנו אצל פריץ את ישיאיי רכר רתבנות דספיריתת, אולי דרמית? הריך וכתב דימת! אולי מישיר עם? הולך וכותב נשיי עם! דסימבליזמים על דיפיק = דילך וכותב רמזים! אב"י אן יי פוח, אין זאת האחת דצטיינות בכל דמצעית, ייא מיב"י השפעת דא מתפעל, ויש לו יסירים של אמן הב"י ליי ש"י דכח דדוריי יהגיפה להגשם מה שתיסם בנפשו, ודייב גייי יכ"י ודרכי איננו עולה יפה, אבל יש בתוך פיורי זה אחרית, יאחרית זי נכראה בשם "פריץ"; ויש דביים רפיים, ייש טביר לוחית, אבל אין גיב נבוח, אין שיר תפי, אין ענין סרשעם, אין קינזנציליות קרה, יש בכל דבר מעיה גברי יהגריד למשויל ויש אשכ וישיר יונכל, ניש איש ישר ולא ינכל, אבל לעילם ישוח כנבוח.

זה היה לפי איש, לא לראיי למדילות ולנשמי השיק, הוא זרק את ניצוצני לאלצים ולרנבית, ויקם אדמים, בני קשת דרובים, והיא צעיר, אך טעם שלג סוף דובן על דאש, כשלג על חר אש, לא די ייני, לא נמו צללו לא יאת בכנפים מצות = יברנע אד, רלפיס דיה ככר! דאמנו ככה? דלא דוא עפיי ודי-עילם.

את, פריץ מת - ואני במרחקים, וימנעית אררי ישיעית באות, כמו אל אוז בשעתו = אך קברו, קברו.